

ПРОБЛЕМНЕ ПИТАННЯ ПОВЕРНЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ЗА НЕПРОВЕДЕНУ СУДОВУ ЕКСПЕРТИЗУ

Журавльова Маргарита,

кандидат психологічних наук,

заступник директора з експертної роботи

Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз

Міністерства юстиції України

Бойміструк Андрій,

адвокат, помічник директора

Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз

Міністерства юстиції України

Розповсюдженою є ситуація, що виникає під час бажання сторони у цивільній, господарській або адміністративній справі (далі – судова справа), яка була платником і часто фактичним ініціатором проведення судової експертизи, призначеної на підставі відповідного рішення суду, повернути сплачені грошові кошти у випадку складання установою повідомлення про неможливість надання висновку.

Проведення судових експертиз у цивільних та господарських справах, а також справах адміністративної юрисдикції (адміністративних справах) є платною послугою, що надається науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції, згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання платних послуг науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції» від 27 липня 2011 року № 804 [5].

Відповідно до статті 15 Закону України «Про судову експертизу» витрати на проведення судових експертиз науково-дослідними установами Міністерства юстиції України ... у цивільних і господарських справах відшкодовуються в порядку, передбаченому чинним законодавством [1].

Експерт має право на оплату виконаної роботи та на компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи і викликом до суду (частина сьома статті 72 ЦПК України) [2].

Згідно з частиною другою статті 135 ЦПК України суд може зобов'язати учасника справи, який заявив клопотання про ... призначення експертизи ... попередньо (авансом) оплатити витрати, пов'язані з відповідною процесуальною дією. Якщо клопотання заявили декілька учасників справи, необхідну грошову суму авансом у рівних частках сплачують відповідні учасники справи, а у випадках, коли відповідна процесуальна дія здійснюється з ініціативи суду, – сторони в рівних частках [2].

Частиною четвертою статті 139 ЦПК України визначено, що суми, що підлягають виплаті залученому судом експерту ... сплачуються особою, на яку суд поклав такий обов'язок, або судом за рахунок суми коштів, внесених для забезпечення судових витрат [2].

Вищевказане також корелюється з аналогічними положеннями, які існують у господарському та адміністративному процесі – це статті 69, 125, 127 ГПК України та статті 68, 136, 137 КАС України відповідно [4, 5].

Враховуючи вищевикладені нормативні положення та практичний досвід діяльності ОНДІСЕ, проведення судової експертизи, призначеної на підставі відповідного рішення суду, здійснюється за рахунок коштів сторони (сторін) у справі, на яку(-і) суд поклав обов'язок зі сплати, за наступним алгоритмом: рішення суду, резолютивна частина якого містить визначену(-і) судом сторону(-и), на яку(-і) покладено обов'язок зі сплати, яке надсилається на адресу судово-експертної установи; судово-експертна установа надсилає на адресу суду рахунок на оплату вартості проведення судової експертизи, який у подальшому надається визначеному судом платнику(-ам) для сплати; проведення судової експертизи та надсилання висновку експерта до суду.

Але що робити, якщо судово-експертній установі не вдалось провести судову експертизу та на адресу суду було надіслане повідомлення про неможливість надання висновку? Грошові кошти вже сплачені, але не використані у повному обсязі судово-експертною установою. Звісно платник бажає їх повернення.

Питання, що розглядається, не врегульоване ані процесуальним законодавством, ані нормативно-правовими актами у сфері судово-експертної діяльності.

Натепер у випадку надходження до установи звернення фізичної (юридичної) особи-платника судової експертизи про повернення їй сплачених грошових коштів за непроведену судову експертизу ОНДІСЕ надає роз'яснення, що *враховуючи, що у розумінні положень Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (далі – Інструкція № 53/5) [6], органом, який призначив експертизу (замовник), поклав витрати по її оплаті на відповідну особу, є суд, для повернення грошових коштів заявнику, сплачених за її проведення, необхідне відповідне рішення суду, яке зобов'язує ОНДІСЕ повернути сплачені кошти особі у відповідному розмірі та на визначені банківські реквізити. Після цього заявник висушений піти до суду, де витрачає час та додаткові кошти.*

Враховуючи, що органом, який призначив експертизу, є суд – усе спілкування, листування, зокрема і надсилання клопотань експерта для

задоволення його сторонами – здійснюється через суд. Сторони судового процесу, зокрема й ті, які ініціювали проведення експертизи, не можуть напряму надсилати на адресу експертної установи будь-які документи, клопотання чи заяви, скасовувати проведення призначеної судом експертизи, вимагати повернення сплачених коштів коли їм заманеться, тощо.

Це положення підтверджується думкою, викладеною в рішенні Приморського районного суду м. Одеси від 15.04.2019 у справі № 522/20268/18, де суд зазначає: *«...оскільки експертиза була призначена ухвалою суду, а не самостійно замовлена стороною, то питання повернення коштів, сплачених на її проведення, має вирішити суд у порядку, передбаченому для питань судових витрат».*

Із вищевказаним рішенням суду першої інстанції погодився у цій справі й Одеський апеляційний суд, який у своїй Постанові від 31.07.2020 зазначає таке: *«Зазначеним вимогам судове рішення районного суду відповідає в повній мірі. Суд першої інстанції відмовляючи у задоволенні позовних вимог виходив з того, що у даному випадку позивачем обрано невірний спосіб захисту, і у даному випадку належним способом захисту буде заявлення клопотання у первісній справі про повернення сплачених за експертизу коштів».*

Схожа позиція викладена в ухвалі Апеляційного суду Закарпатської області від 18.07.2018 у справі № 303/4289/14-ц: *«Апеляційний суд констатує, що положеннями чинного цивільного законодавства не врегульований порядок повернення коштів за проведення експертизи, яка не була проведена. Однак, апеляційний суд враховує, що оскільки експертиза була призначена ухвалою суду, а не самостійно замовлена стороною, то питання повернення коштів, сплачених на її проведення, має вирішити суд у порядку, передбаченому для питань судових витрат».*

Позиція про те, що компетенція вирішувати питання повернення коштів, сплачених на проведення експертизи, яка була призначена ухвалою суду, а не самостійно замовлена стороною, відноситься саме до суду чітко прослідковується в численних рішеннях судів у справах: від 25.01.2023 № 592/7729/18, від 06.07.2023 № 495/5981/18, від 16.05.2024 № 759/4711/23, від 20.06.2024 № 947/37821/23, тощо. Де так само зазначається, що питання повернення коштів повинне вирішуватися в рамках первісної справи, в межах якої суд і призначав експертизу.

Але практика засвідчує, що суди часто забувають вирішити питання повернення коштів за експертизу, котра не була проведена, що значно ускладнює подальше життя сторін-платників.

Вважаємо бажаним внесення змін до ЦПК, ГПК і КАС України, де у відповідних статтях щодо порядку призначення експертизи судом,

передбачити таку частину: «У випадку отримання від експертної установи повідомлення про неможливість надання висновку за результатами виконання ухвали суду про призначення експертизи, суд зобов'язаний вирішити питання шляхом винесення відповідного рішення щодо зобов'язання експертної установи повернути особі-платнику на визначені банківські реквізити сплачені грошові кошти за її проведення за вирахуванням фактично затраченого часу на виконання експертизи, що відображено у відповідному акті здачі-приймання повідомлення про неможливість надання висновку».

Це дозволить законодавчо врегулювати питання повернення грошових коштів за непроведення експертизи, заощадити час і кошти усіх учасників процесу, розвантажити суди. А найголовніше – це стане одним з дієвих механізмів забезпечення конституційного права кожного на розгляд справи судом у межах розумних строків, і буде черговим кроком на шляху проєвропейського руху нашої держави.

Література:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ. Голос України від 21.04.1994. Відомості Верховної Ради України від 12.07.1994 – 1994 р., № 28, стаття 232.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-ІV. Відомості Верховної Ради України від 08.10.2004 – 2004 р., № 40, / 40-42 /, стор. 1530, стаття 492.

3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. Відомості Верховної Ради України від 11.02.1992 – 1992 р., № 6, стаття 56.

4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-ІV. Відомості Верховної Ради України від 09.09.2005 – 2005 р., № 35, / 35-36, 37 /, стор. 1358, стаття 446.

5. Деякі питання надання платних послуг науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.2011 №804. Офіційний вісник України від 05.08.2011 – 2011 р., № 57, стор. 159, стаття 2296, код акта 57807/2011.

6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5. Офіційний вісник України від 03.12.1998 – 1998 р., № 46, стор. 172, стаття 1715, код акта 6348/1998.